MATERIÁLY A DISKUSE

Co skrývá tzv. Missale dalmaticum? *
Popis olomouckého „Missale dalmaticum"

Miloslav Krbec (Olomouc) – Františka Sokolová (Praha)

Recenze V. Čermáka ve Slavii 68, 1999, s. 355-358, ocenila přínos katalogu a vyzvedla význam J. Dobrovského a V. F. Durycha v samých počátcích poznávání hlaholských a především cyrilských tisků a pozdější práce P. J. Šafaříka (ukázku jedné z jeho prací otiskla F. Sokolová v příloze katalogu, s. 329-343).

Náš příspěvek poslouží spíše jako doplněk.

Seznam výpůjček Dobrovského z olomoucké univerzitní knihovny podle Liber mutuantium (jinak Protokoll der weggeliehenen Bücher), který sestavil olomoucký archivář Václav Nešpor, [1] zachycuje pod č. 69 tento údaj: „Officium divinum lingua slavica in catalogo sub tit. Missale dalmaticum" [dnešní sign. 5256] – vypůjčeno 8.6.1790 a odevzdáno 1.7.1790. Podle Nešpora (s. 13) „jest to cyrilicí tištěná liturgie '... otca našego Vasilia Velikago poučenije iereom' od mnicha Pachomije, kterou dal vytisknouti v Benátkách vojvoda Božidar Vukovič roku 1554" a kterou Dobrovský podrobně popsal Durychovi. V poznámce se Nešpor ještě zmiňuje o tom, že tento tisk uvádí též P. J. Šafařík jako „služebnik" (liturgii), vydaný od Vincence Vukoviče, syna Božidarova, podle Jirečkových Rozprav z oboru věd. slov.

Při rozboru vědecké činnosti Dobrovského z doby, kdy působil na Klášterním Hradisku jako vicerektor a později, v letech 1787-1790,[2] jako rektor generálního semináře, jsme věnovali pozornost i zájmu, který projevil Dobrovský o počátky cyrilského knihtisku. Rukopisná pozůstalost J. Dobrovského nám umožnila podrobnější vhled i do této oblasti. [3] Cílem naší poznámky bylo ukázat, do jaké míry se do dnešního dne uchovala „dílna Dobrovského", což nám umožnilo komentovat některé části jeho díla či korespondence přímo z materiálů z této „dílny".

---

* In margine katalogu *Cyrilské a hlaholské staré tisky v českých knihovnách* zpracovaném Františkou Sokolovou. Vydala Slovanská knihovna při Národní knihovně České republiky roku 1997.

1/ Nešpor, V., *Josef Dobrovský a olomoucká universitní knihovna,* in: Knihovna 1962, s. 5-22.

2/ Krbec, M., *Olomoucká léta Josefa Dobrovského,* in: Acta Universitatis Palacianae Olomucensis, Philologica VI, 1989, s. 189 - 205.

3/ Srov. LA PNP – pozůstalost Dobrovského – karton 12/CH/30 Slavica excerpta abecedně řazená (Baťhovo označení) obsahují mezi 348 lístky i excerptum z Mis. dalm. s poznámkou Vidi Olomucii in Bibl. publica (184r – viz v příloze cit. d. č. 12). Na rubu (184v – tamtéž č. 13) si Dobrovský ještě poznamenal: LEITURGIARION (cyril) z r. 1666 vydané ve Lvově. Srov. č. 85 (s. 136) v katalogu F. Sokolové! V témže kartonu ve složce označené Baťhou Soupis slovanských spisovatelů jsme nalezli sub. 338r heslo Vincentius WUKOWIK psané rukou Durychovou a 339r Vincenco VUKOVIK a 339v VUKOVIK Božidar (v cit. d. č. 8 až 10).

Nyní se však vraťme k tomu, jak postupoval Dobrovský bezprostředně po objevu Missale dalmaticum. První zprávu o svém objevu adresoval již 31. července 1790 svému příteli V. F. Durychovi: [4] „Notum tibi est officium divinum seu Basilii et Chrysostomi liturgia, una cum evangeliis et epistolis per annum legi solitis, Venetiis 1554 in 4. typis cyrillicis edita – procurante Božidar (Deodato) Wukowik, patre Vincentii illius, qui Psalterium ibidem edidit an 1561. Liber ille exstat in bibl. lycei Olom. titulo, uti erat catalogo Brunnae a Jesuitis inscriptus: 'Missale dalmaticum'. Lectiones ejus, contuli enim evangelia aliquot, conveniunt cum codd. servicis."

O psalteriu, které uvádí Dobrovský v citovaném dopisu Durychovi, se Durych zmiňuje sám v hesle Vincentius WUKOWIK (srov. 338v) s poznámkou „Exemplar servatur in Aug. Bibl. Vindob." Dobrovský v závěru vlastního hesla Vincenco Vukovik, které následuje v excerptech za heslem Durychovým, uvádí: „Edidit Psalterium, adjectis Posledovanije, Časoslovec – Venet. 1561". Zmínka o tomto tisku ovšem nechybí ani v *Institutiones* (s. XLIV).

Jméno Vukovič nebylo tedy Durychovi neznámé a již 22. srpna (Patera, s. 164) žádá Dobrovského o další informace, jichž se mu také vzápětí dostalo 24. září 1790 (Patera, s. 169); v nich použil Dobrovský excerpt námi uvedených výše.

Ke svému objevu se Dobrovský vrátil až v roce 1822 v *Institutiones linguae slavicae dialecti veteris,* s. XL: „Anno 1519 Venetiis sumtibus suis paravit typos longe elegantiores vojvoda Božidar Vukovikь de Gjurikь submontanus (подгоричанин) ab urbe подгорица sic dictus. His imprimi fecit слѹжебник seu librum Liturgias Basilii et Chrysostomi continentem in 4. Finita est editio 1519, 7. Julii, quam curavit hieromonachus Pachomius de Nigro Monte de loco Reka dicto. Pro ѧ ubique ꙗ, pro initiali є semper ѥ locum habet. Hujus et secundae editionis, an. 1554 sumptibus Vincentii filii ibidem factae, in qua paginae et lineae respondent primae, exemplar vidi apud D. Kopitar, secundae alterum olim Olomucii."

Zde tedy končí „olomoucká cesta Dobrovského" směřující k identifikaci „Missale dalmaticum" jakožto cyrilského tisku Vincenza Vukoviče. Dnes tedy zbývá jen přesný popis F. Sokolové podle zásad recenzovaného katalogu a jeho zařazení mezi cyrilské tisky Státní vědecké knihovny v Olomouci. Tento popis bude o to zajímavější, poněvadž obsahuje na četných místech jednak řecké, resp. latinské marginálie korespondující se staroslověnským textem, jednak nadpisy v některých částech liturgie, např. Diui Basilij Magni diuina λειτουργία, S. Apostolorum Petri et Pauli 29. Junij atd. Zůstává ovšem otázkou, kdo z původních majitelů (brněnských jezuitů) ovládal staroslověnštinu a zároveň projevil zájem o slovanskou liturgii?

K uvedenému rozboru zbývá ještě dodat:

1. K naší rekonstrukci objevu Dobrovského bylo možno přistoupit jedině díky tomu, že pozůstalost Dobrovského, třebaže byla popsána jen rámcově, zůstala v našem případě do nejmenších detailů uchována v takovém stavu, jak ji Dobrovský za svého života utřídil a později doplňoval. [5] K původním materiálům se mohl spolehlivě vrátit – svědčí

4/ *Korrespondence Josefa Dobrovského. Díl I. Vzájemné dopisy Josefa Dobrovského a Fortunana Durycha z let 1878-1800.* Vydal A. Patera, 1895, s. 163 (dále Patera).

5/ Tato skutečnost je obdivuhodná, a to právě proto, že uspořádání pozůstalosti provázely mnohé peripetie, včetně přemísťování z místa na místo, a to dokonce i v rámci jedné instituce, která pozůstalost uchovávala. Srov. Křivský, P., *Zpráva o literární pozůstalosti Josefa Dobrovského a o přípravě vědeckého katalogu jeho korespondence a rukopisů,* in: Slavia, 1979, s. 318n.

o tom např. jeho závěrečné zhodnocení odkazu i po 20 letech v *Institutiones*.

2. P. J. Šafařík se sice ve svém přehledu slovanských tisků v Jahrbücher der Litteratur 48, 1829 – Anzeigeblatt für Wissenschaft und Kunst Nro. XLVIII, přiblížil doslova na dosah ruky k Vukovičovu tisku uchovávanému v Olomouci (zmínka o tomto tisku z r. 1554 končí totiž slovy: exemplar vidi apud D. Kopitar; secundae alterum olim Olomucii – podtrženo námi), avšak i kdyby se pokusil nalézt tisk Vukovičův, následovala by jedině odpověď negativní. V katalogu SVK nalezneme pouze Missale dalmaticum, korespondenci Dobrovského s Durychem Šafařík pochopitelně ještě neznal. F. Sokolová vycházela pochopitelně také z údajů P. J. Šafaříka a přes to, že v běžných bibliografiích mohla nalézt zmínky o zmíněných tiscích u Nešpora a Krbce, nemohla tušit, že pod neutrálními tituly článků, které zde ani nebudeme opakovat, nalezne zmínku o objevu Dobrovského. Bez podrobnější specifikace je totiž jakýkoli bibliografický údaj prakticky bezcenný. O změnu jsme se pokusili v novém přehledu prací o životě a díle J. Dobrovského, který dosud nenašel vydavatele.[6)]

Na závěr této části nicméně připojujeme ještě jednu poznámku. Při rozboru vědecké činnosti Dobrovského hrála jeho korespondence zpravidla jen úlohu dokumentu, který konkrétní tematiku zařazoval chronologicky, resp. ukazoval vývoj řešení dané problematiky ještě před vlastním uveřejněním. Srov. např. vývoj názorů na podstatu českého přízvuku, jak se jeví v polemice mezi Dobrovským a Durychem, který před lety vzbudil náš zájem o dílo Dobrovského. Jindy nám odhalila korespondence tlak vědecké veřejnosti a dokonce i státních institucí na vydání některého díla Dobrovského, např. *Institucí*. Tentokrát však chceme odkázat na kontext, v němž Dobrovského objev vznikl. V jeho dopise z 24. září 1790 V. F. Durychovi představuje Missale dalmaticum pouze první bod. Pomineme-li úvod tohoto dopisu, v němž Dobrovský upozorňuje Durycha na svou spoluúčast na Tomsově slovníku, následuje hned po zprávě o Missale dalmaticum sedm dalších neméně závažných bodů. Dobrovský píše o památkách a listinách slovanských, o počátcích křesťanství u Slovanů a o opatu Ignátiu Giorgim, jehož žaltář Durychovi popsal v dopise 1.5.1788 a znovu 10.12.1789 (Patera, 1979, s. 142) – shodou okolností také benátský tisk z r. 1729. Poměrně obšírně řeší problematiku přísudkového a přívlastkového adjektiva za pomoci českých, latinských, řeckých a německých paralel. Při zmínce o recenzi na moskevský akademický slovník už dokonce uvažuje o své budoucnosti: „Pragam venturus mox primum ejus partem procurabo mihi." K poslednímu bodu pak ještě připojuje tuto aktuální poznámku: „Olomucii commorandum est. Diebus certe adhuc proximis quatuordecim; quo tempore, respondere volueris, literas Olomuciam dabis; postea Pragam ad domum Com. d. Nostiz." (Patera, s. 172) V dopise adresovaném J. V. Zlobickému ze 4. září 1790 je Dobrovský ještě sdílnější: „Ihren Brief ... konnte ich nicht eher beantworten, ... da ich die völlige Aufhebung des Gen. sem. stündlich erwarte. So wenig Muth man bei solchen Umständen zur Arbeit hat, so fange ich doch an alles so fortzuführen, als wenn das Haus auch immer zu bestehen hätte."[7)] Po výčtu všech nepří-

---

6/ Krbec, M. – Laiske, M., *Josef Dobrovský II. Příspěvek k soupisu hlavní literatury o jeho díle a životě*, Praha 1978 (cituji zvl. otisk Sborníku prací Pedagogické fakulty University Palackého v Olomouci), byl od doby svého vzniku systematicky doplňován a založen podle zcela nových zásad. Věcné uspořádání nahradilo řazení chronologické, doplněné ovšem rejstříky, které reflektují i hesla, specifikující jednotlivé bibliografické údaje.

7/ *Korrespondence Josefa Dobrovského. Díl III. Vzájemné dopisy Josefa Dobrovského a Josefa Valentina Zlobického z let 1781 až 1827*, Praha 1908, s. 69.

jemných povinností končí Dobrovský: „Meine Mühe und Vorstellungen waren alle umsonst. Wenn doch der Fürst hier gewesen wäre, so hätte sich doch etwas durchsetzen lassen. Nun ist es einmahl geschehen und uns hat man Curatbeneficien zu Belohnung angewiesen, aber bis zur Erlangung derselben sollen wir Hunger leiden – oder sich an grossmüthige Freunde wenden, die uns inzwischen aushalten sollen?" S tak upřímným osobním sdělením se u Dobrovského setkáváme jen zřídka. Avšak přesto jeho zájem o vědecké poznání neutuchá. Dopis má zcela nečekané P.S.: „Eine glückliche Entdeckung! Unter verworfenen Papieren fand ich irgendwo einen Codicem diplomaticum geschrieben unter Wilhelm von Pernstein cca an. 1512." (Patera, s. 71, který také uvádí, že se Dobrovským nalezený kodex nachází v archivu Národního muzea pod č. 277, sign. IX. A. IV.).

Následující poznámky sice přesahují náš původní záměr doplnit poznání vzácných cyrilských tisků uchovávaných v SVK v Olomouci, nicméně rozšíří náš pohled na účast Josefa Dobrovského při registraci cyrilských tisků.

Také ke dvěma olomouckým bukvarům, které pečlivě popsala F. Sokolová (sub. 55 na s. 107 a sub. 99 na s. 152), připojujeme několik doplňujících poznámek, které pochopitelně přesahují úkol, který řešila autorka katalogu. F. Sokolová podává sub. 99 podrobný popis Bukvara a reprodukci jeho titulního listu na s. 420 a upozorňuje na korespondenci s V. F. Durychem. Kromě titulního listu máme k dispozici i rukopisný záznam, který vedle titulu obsahuje i podrobný latinský obsah (ten také otiskl Patera, s. 64, ovšem bez noticky „Olomucii in Bib. Publ. Lycei", kterou už Dobrovský v dopise nepřipojil), uvedený i F. Sokolovou. K tomu zbývá jen dodat, že tento tisk figuruje mezi výpůjčkami uvedenými V. Nešporem (cit. d., s. 8), a to hned na 4. místě s datem 28.9.1787. K uvedenému údaji o Bukvaru připojil Dobrovský ještě další záznam: „Azbuka cerkovnaja i graždanskaja etc Mosquae 1768" s poznámkou „quem possideo". Tento tisk se patrně ztratil. Není však natolik závažný, abychom se jím dále zabývali. Druhý bukvar (u Sokolové sub. 55, s. 107) měl však osud jiný. Nešpor uvádí, že bukvar vytištěný ve Vilně (Nešpor chybně ve Vídni) z r. 1637 neměl Dobrovský v ruce. Z popisu Sokolové však zcela jasně plyne proč: „Kniha pochází z kláštera minoritů u sv. Jakuba, zrušeného 1785." A nebyla tedy v lycejní knihovně evidována. V cit. d. jsme upozornili na to, že Dobrovský i Durych věnovali zvýšenou pozornost celkem bezvýznamným slabikářům. Odpověď nám dává dopis Durychův ze 4. dubna 1778 (Patera, s. 56), který hledal – na základě informací N. Novikova v díle *Povestvovatel' drevnostej rossijskich* „opusculum Skazanije kako sostavi styj Kyril filosof azbuku po jazyku slavenskomu". Dobrovský Skazanije objevil až při své cestě na Rus v hamburském gymnáziu (srov. dopis Durychovi z 20.7.1792; Patera, s. 250), a to ve slabikáři. Tušení, že se Skazanije objeví nejspíš v nějakém slabikáři, bylo tedy zcela oprávněné: Bukvar jazika slavenska (lit. cyrill.) ... w Lwowě w drukarnie Michaila Sliozko an. 1678 obsahoval hledané Skazanie.[8)] Jiné moskevské Burcovovo vydání Bukvaru z r. 1637, které Dobrovský nalezl patrně až v Moskvě, popsal velice podrobně ve složce Bukvar seu alfabeta. Nově uvádí tento tisk *Knigi kirillovskoj pečati XV-XVIII vv.*, vyp. 1, Moskva 1979, s. 20. Dobrovský si vypsal z tohoto tisku téměř celou předmluvu (v tran-

8/ V samostatné složce, označené jako Slovania v kartonu LA PNP 12/CH/30, jsme identifikovali další složku v šedém obalu, označeném rukou Dobrovského Bukvar seu Alphabeta, jež obsahuje další námi citované údaje.

skripci latinkou) a z dalšího nás zaujal výpisek z fol. 15: „Učilišče (im Holzstiche eine Schule, worin ein Knabe mkt Ruthen gestrichen wird)." Dobrovský pokládal za nutné zaznamenat tuto skutečnost a totéž učinila i A. A. Gusevová, autorka uvedeného soupisu z r. 1979, tedy o 200 let později: „Eto pervyj russkij illustrirovannyj bukvar', v nem pomeščena gravjura s izobraženijem učilišča i nakazanija rozgami provinivšegosja učenika." Na fol. 85 nalezl Dobrovský Skazanije a připojil obšírný citát.

F. Sokolová uvádí sub. 201 (s. 235) Bukvar' ili načal'noe oučenije, chotjaščym" oučitisja knig" pismeny slavjanskimi, vytištěný v Kyjevě r. 1764. I tento tisk zřejmě patřil do řady těch, v nichž hledal Dobrovský Skazanije a podle F. Sokolové si ho také v Moskvě zakoupil („Emit Moscuae Nov 1792") a z jeho pozůstalosti se pak dostal do KNM, a tedy i do katalogu F. Sokolové.

Další poznámka se týká Solaričova Bukvaru z r. 1812 (sub. 302, s. 307). Tento tisk Dobrovský nejen zaregistroval, ale snad v úmyslu pojednat o něm ve Slavinu nebo ve Slovance, napsal o něm i recenzi, kterou zde otiskujeme: 9)

„Bukvar slavenskij triazbucsnyj ec. d. i. slawenisches ABC in drei Alphabeten oder erste Anleitung zur Kenntniß der Bücher und Schriften, zum Gebrauche der Slaweno-Serben verfaßt von Paul Solarics von Groß Pisanitza. Venedig, 1812. 142 Seiten in 8. Mit Schriften der griechisch-slawenischen Druckerei des Hrn Theodosius. Mit 4 in cupfernen Tafeln.

Hr Solarics, der sich schon durch andere Schriften um so ... hebt, Seite 7 mit dem cyrillischen (altslawenischen) Alphabete und handelt im ersten Theile (S. 11-90) von der Aussprache, vom Buchstabieren, lesen [in marg. besedovnik pomnik]. Was er in den Leseübungen (§. 1-30) von dem Ursprunge der serbischen Nation seinen jungen Lesern vorlegt, mag wohl dienen, ihren Patriotismus zu erlösen, aber die historische Kritik kann die wenigsten Sätze davon billigen. Der 2te Theil (S. 91-102) gibt Anleitung zum Schönschreiben, wozu die 4 schönen Tafeln als Muster dienen. Hierauf folgt das russ[ische] Alph[abet] bis 112. Endlich das slawenisch-illyr[isches] Alph[abet] des h. Hieronymus (S. 112-134) mit den üblichen Verbindungen der Buchstaben und Abkürzungen der Wörter, der Zahlenreihe. Der Verf[asser] zweifelt gar nicht an dem längst bestrittenen Alter der Bukwitza und wundert sich sehr über Dobrowský's Meinung darüber, die er im Slawin geäußert haben soll. Hätte der Hr Verf[asser] auch den Anfang die zum Slavin (glagolitica) gelesen, so würde er sich dieser Meinung von einer richtigen ..."

9/ Rkp. LA PNP 12/CH/28 mezi materiály určenými k uvedeným periodikům a nikoli ve složce Bukvar seu Alphabeta uvedené v předešlé poznámce.

* * *

Je pro mne milou ctí připojit k článku M. Krbce popis vzácného starého tisku, cyrilského služebniku (leiturgiarion), vydaného Vicenzem Vukovičem v Benátkách 1554. Jak bylo uvedeno výše, knihu nalezl v olomoucké Královské knihovně okolo r. 1790 Josef Dobrovský. Podle nápisu na vazbě byla uvedena v katalozích jakožto Missale dalmaticum, název uvedený v kolofonu knihy je Lyturgie, čemuž latinský překlad missale odpovídá.

Kniha tištěná pro pravoslavné Jihoslovany, zejména Srby, je druhým, téměř nezměněným vydáním služebniku 1519 vydaného slavnou benátskou tiskárnou Božidara Vukoviče, otce dalšího majitele tiskárny Vicenza. Jde o 4. vydání pravoslavného služebniku vůbec (1. vyd. Tirgovişte 1508, 2. vyd. Goražde 1519, 3. vyd. Benátky 1519).

Obsahuje texty mešních bohoslužeb východního ritu v srbské redakci církevní slovanštiny: liturgii Jana Zlatoústého (fo. 8v), Basila Velikého (fo. 41r), preždesvjaščennych (liturgie předem posvěcených darů, dnes se u nás nazývá také bohoslužbou slova, fo 59v), večerní a jitřní a vybrané biblické texty, modlitby a zpěvy pro bohoslužby na celý rok, od září do konce srpna.

Inc. fo. /1/: иже вь ст҃ыхь ѡц҃а . нашего, василїа великагѡ. поoученїе. къ їерешмъ

Kolofon je na posledních 5 stranách – ff. /238v-240v/.

Inc. kolofon:

понеже оубо въ троици покланꙗюеми бь . ѡт небытїа вь бытїе приведи всѣчьскаа ...

Text kolofonu jako u vydání 1519, opět je uveden sestavitel a nakladatel Božidar Vukovič Podgoričanin (fo. 239v) a typograf hieromonach Pachomije ot Crnie gori ot reke (fo. 240). Liší se jen explicit – poslední řádky na fo. 240v: сїе сьврьшисе . въ лѣ҃т ѿ рождьства хв҃а, афнд . оүбнецїе.

Tisk má kvartový formát, je tištěn červeně a černě. Nemá titulní list, je bez označení paginace, bez kustodů, ilustrací, s dřevořezovými vinětami (resp. vlysy) a iniciálami. Na stránce je 19 řádků, 10 ř. = okolo 79 mm. Pro toto vydání z dílny Vukovičů je charakteristické dvojité značení signatur – latinkou a cyrilskými číslicemi na 1. a 3. listu recto vpravo dole v každém sešitu o 8 listech. – Jsou užity tiskařské ozdůbky, tištěné marginálie a ustupující sazba.

Grafika: dřevořezy. Kromě iniciál, tištěných červeně i černě ve výši 4-5 ř. s páskovým a rostlinným ornamentem, 4 černé titulové viněty, 2 z nich jsou otištěny dvakrát:

Fo /3r/: 9,3 x 5,3 cm, Medakovič tab. LXXIII (uprostřed s křížkem). – Fo. /41r/: 8,4 x 2,5 cm, Medakovič tab. LVIII. – Užší viněty: na fo. /90v/ a /123r/ 8,3 x 1 cm, Medakovič s. 211 (se 2 anděly uprostřed a 2 po stranách), na fo. /113r/ a /194v/ 8 x 3,1 cm, Medakovič tab. LXXI (se 3 hlavičkav erbu monogram „bož“ mi putti po stranách a uprostřed girlandy z listoví).

Exemplář je až na vytrženou přední předsádku výborně zachován. Renesanční vazba, zcela zřejmě vratislavské provenience, je datována rokem 1560. Obě desky z tmavohnědé kůže jsou shodně členěny řezanými rámci, vyplněnými slepotiskovými válečky, jež vytvářejí pásy s figurální i ornamentální výzdobou. Vnější rámec mají obě desky vyplněn střídajícími se čtyřmi obrazy s biblickou tematikou, 192 x 20 mm. Pod každým vyobrazením je nápis: 1) „Peccatum“ – s postavami Adama a Evy pod rajským

stromem s hadem, 2) „Iustificatio" – zmrtvýchvstalý žehnající Kristus, nahoře datum 1559, 3) „Satisfactio" – scéna Ukřižování s postavami Bohorodičky a evangelisty Jana, signováno „PL", 4) „Mo. ex. serp." – vztyčený Mojžíšův měděný had, signováno „HB". O takovémválečku píše Haebler (s. 39-40) v souvislosti s dílnou vratislavského mistra „HB" – později byl napodoben otrocky i s iniciálami mistra „HB", pouze u obrazu Ukřižování je vlastní monogram autora – neznámého vratislavského mistra „PL" – a datum předlohy 1536 u scény „Iustificatio" bylo nahrazeno datem 1559. Na s. 272 udává Haebler i rozměry: 192 x 20 mm.

Mistr „HB" je autorem vazeb knihovny slavného vratislavského reformátora Johanna Hesse (1490-1547) a pracoval pro vratislavský magistrát (podle M. Burbianky do r. 1567).

Další, menší ornamentální rámec je na obou deskách vyplněn hlavičkami v profilu, střídajícími se s listovým ornamentem (šířka ca 16 mm), což je také podle M. Burbianky charakteristické pro vratislavskou vazbu. V její níže uvedené publikaci najdeme na příloze fotografii vazby rukopisu K. 80,3 (vratislavské Wojewodskie archiwum Państwowe) – Rejestr urzędu piwnic z r. 1562. Na fotografické reprodukci najdeme i váleček s těmito hlavičkami, i svislé pásy vyplněné palmetovým ornamentem, který se nalézá i ve svislém obdélníku uprostřed spodní desky našeho olomouckého exempláře Missale dalmaticum.

Opět se vrátíme k Missale dalmaticum. Na svrchní desce jsou 3 horizontální pásy nevyplněné válečkem, v nichž je vyražen nápis: „MISSALE : DALMA : //TIC// 1560".

Rozměry vazby: 20,7 x 14,7 cm. – Zachovány zbytky dvou kovových spon.

Vpisky: na fo. /1/ marginálie: „Anno" (vlevo), „1606" (vpravo), „16" (vlevo), „Sept"/embris/ (vpravo). Dole jiná ruka: „Domus ... Societ/atis/ Jesu Brunen/sis/" a ještě jinou rukou na 5. ř. zdola poznámka, odkazující u textu na „fol. 22". – Latinských poznámek k textům (v latince i cyrilici) je v knize mnoho, zvláště u bohoslužeb týkajících se svátků svatých. Rukopisné marginálie v řecké alfabetě zejména u liturgie Jana Zlatoústého.

Přední předsádka vytržena, na před. přídeští vpisek perem: „Lyturgie gedr. zu Venedig im J. 1554", jiný vpisek perem – stará signatura 4141.

Razítka: „Bibliotheca Olomuc. Caes. Reg." s císařským orlem uprostřed na fo. /1r/ a /240v/. Na před. přídeští kulaté razítko „K. K. Bibliothek in Olmuetz", tužkou nynější signatura 5256 a staré signatury XV. f. 3 a XXI. e. 5. Na zadní předsádce tužkou rukou J. Dobrovského: „Lyturgie // vollendet im Jahre nach dem Geburt Christi 1554 // in Venedig."

Literatura:

B a d a l i č, J.: *Jugoslavica usque ad annum MDC.* Baden-Baden 1966, No. 61.

B u r b i a n k a, M.: *Studia nad oprawami wrocławskich ksiąg miejskich.* Wrocław 1955.

D o b r o v s k ý, J.: *Instututiones ling. slav.* Vindobonae 1822, s. XL.

H a e b l e r, K.: *Rollen- und Plattenstempel des XVI Jahrhunderdt.* Leipzig 1928-9, Bd I, s. 40, 272.

K a r a t a j e v, I.: *Opisanije slavjano-russkich knig napečatannych kirillovskimi bukvami.* Spb. 1883, No. 42.

Luk'janenko, V. I.: *Izdanija kirilličeskoj pečati XV-XVIII vv.* Dlja južnych slavjan i rumyn... iz sobranija GPB im. Saltykova-Ščedrina, Leningrad 1979, No. 23.

Medakovič, D.: *Grafika srpskih štampanih knjiga XV-XVII veka.* Beograd 1958, s. 211-212.

Nemirovskij, Je. L.: (*Crnogorska bibliografija I,* knj. 2, Cetinje 1993), No. 12.

Šafařík, P. J.: Jahrb. der Literatur, Anzeige-Blatt No. 48, Wien 1829, No. 25 (Uebersicht der der slowenischen Kirchenbücher...).

Šafařík, P. J.: *O staroslovanských, jmenovitě cyrilských tiskárnách...* Časopis Čes. musea XVI, Praha 1842, s. 99.

Šafařík, P. J.: *Geschichte der suedslavischen Literatur III.* Praha 1864-1865, No. 234.

Miloslav Krbec – Františka Sokolová

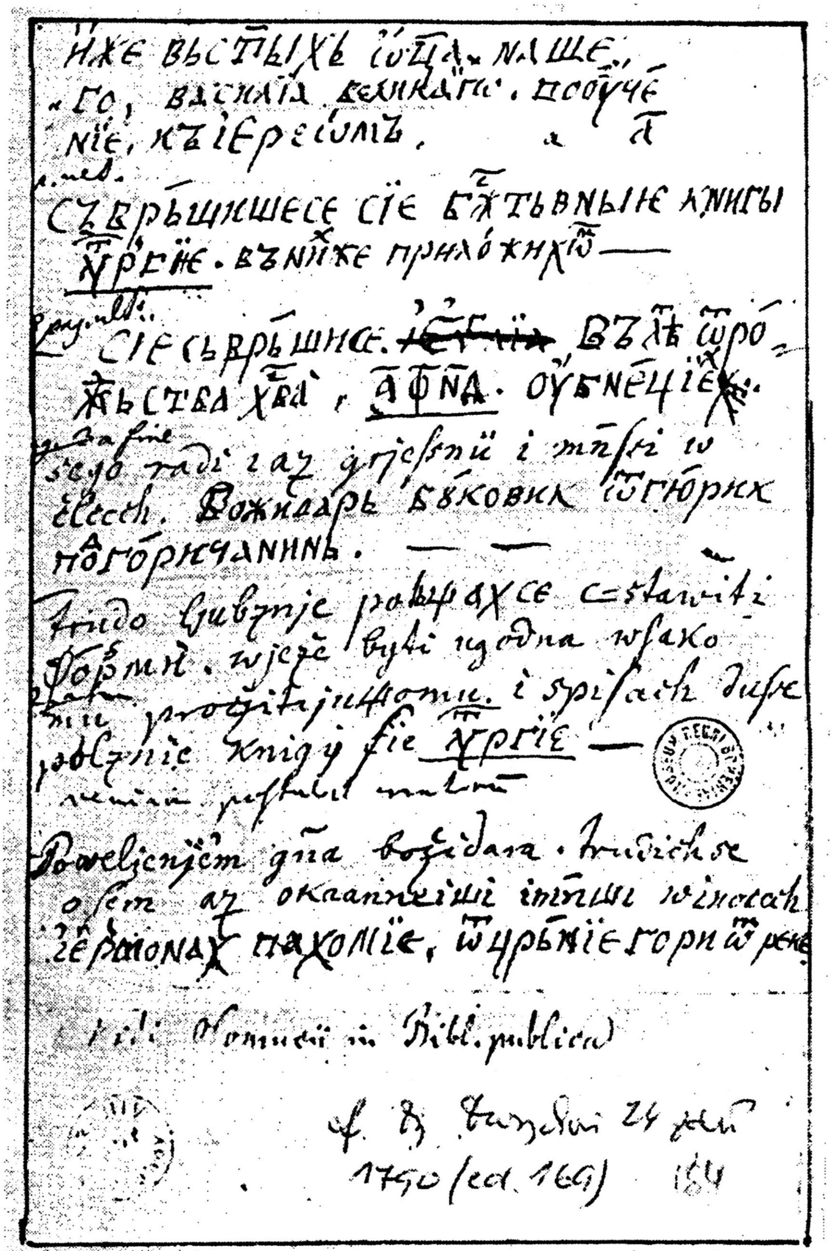

Výpisek z Mis. Dalm.
(LA PNP – poz. Dobrovského 12/CH/30 – Slavica, abec excerpta 184 r.)

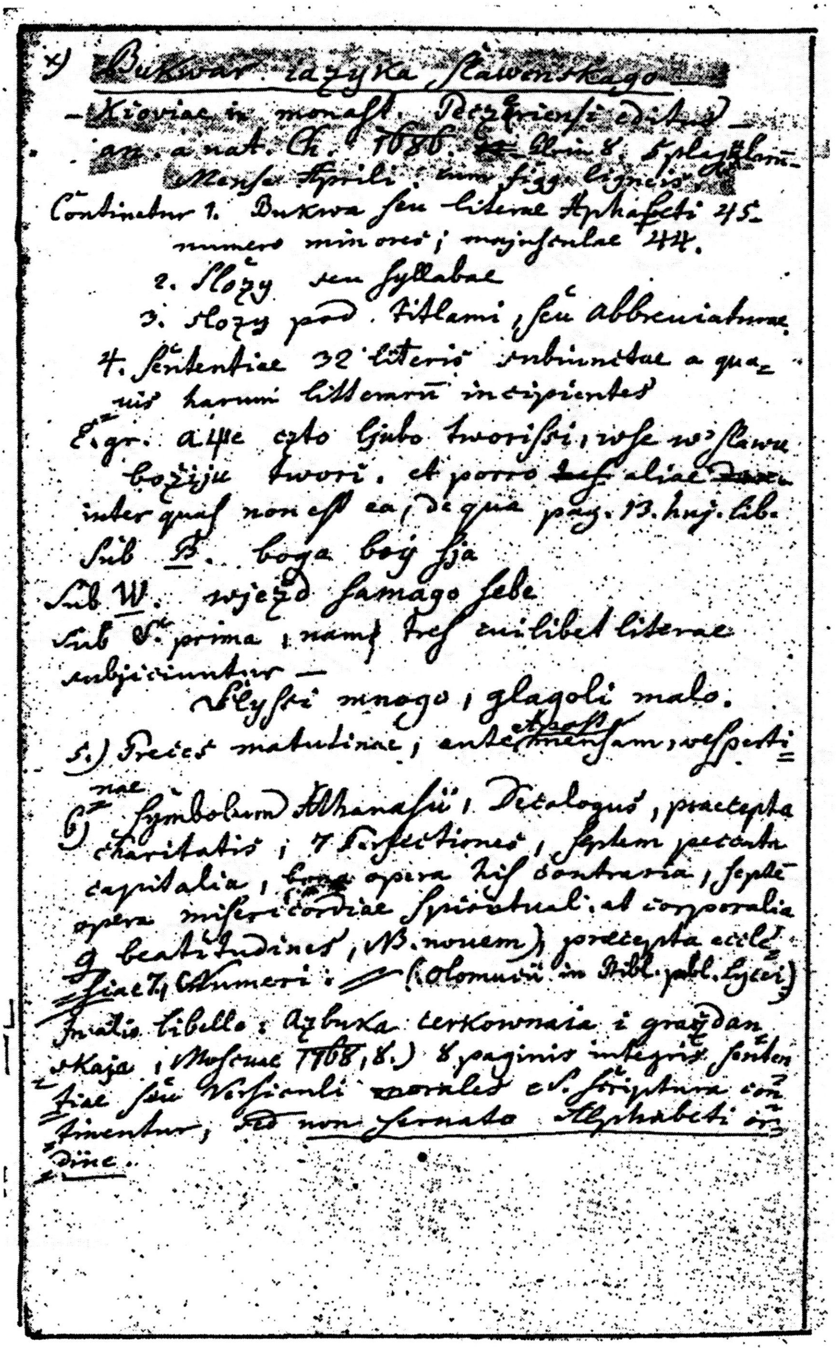
*) Bukwar iazyka slawenskago
Kioviae in monast. Peczeriensi editum
an. a nat. Ch. 1688. in 8. 5 plagularum
Mense Aprili, cum fig. ligneis.
Continentur 1. Bukwa seu literae Alphabeti 45
numero minores; majusculae 44.
2. Slozy seu syllabae
3. Slozy pod titlami, seu abbreviaturae
4. Sententiae 32 literis subiunctae a quavis harum litterarum incipientes
E. gr. a. Aще czto ljubo tworissi, wse w slawu
božiju twori. et porro ~~...~~ aliae ~~...~~
inter quas non est ea, de qua pag. 13. huj. lib.
sub B. boga boj sja
sub W. wjezd samago sebe
sub S. prima, namque tres cuilibet literae
subjiciuntur —
Slyssi mnogo, glagoli malo.
5.) Preces matutinae, ante et post ~~mensam~~ mensam, vespertinae
6. Symbolum Athanasii, Decalogus, praecepta charitatis; 7 perfectiones, septem peccata capitalia, ~~bona~~ opera his contraria, septem opera misericordiae spiritual. et corporalia 9 beatitudines, NB. nonem), praecepta ecclesiae 7, Numeri : (Olomucii in Bibl. publ. Lycei)
Initio libello : Azbuka cerkownaia i grazdanskaja, Moscuae 1768, 8.) 8 paginis integris sententiae seu versiculi ~~...~~ e S. Scriptura continentur, ~~sed~~ non servato Alphabeti ordine.

Výpisek rukou Dobrovského
(LA PNP – poz. Dobrovského 12/CH/30 – č. 3 Slovania – složka označená
Bukvar seu Alphabeta)

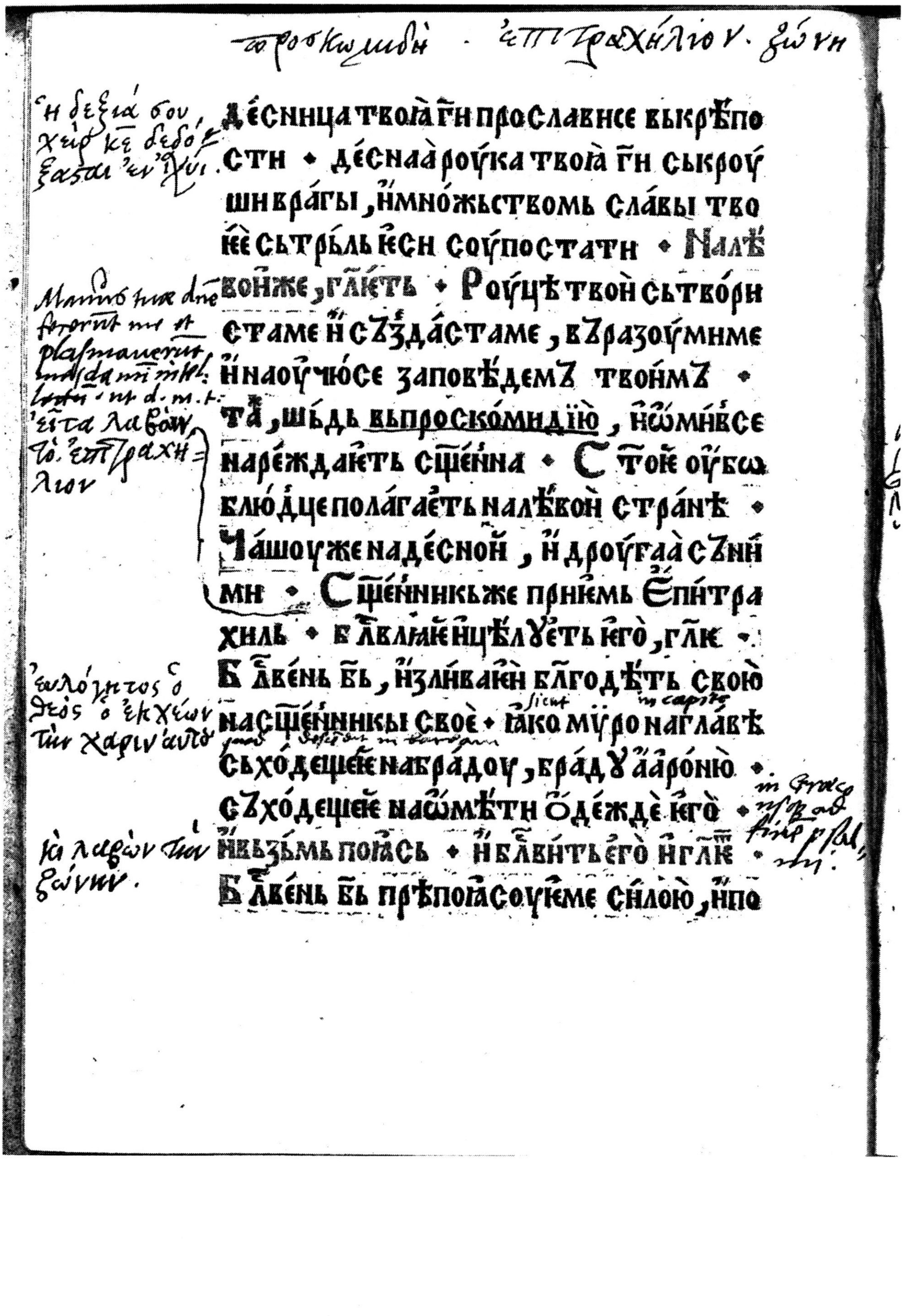

προσκομιδή · ἐπιτραχήλιον · ζώνη

Десница твоа г҃и прослависе въ крѣпо
сти • десная роука твоа г҃и съкроу
ши враги, и множьствомь славы тво
ее сътрьль еси соупостати • На лѣ
воиже, г҃лаеть • Роуцѣ твои сътвори
стаме и създастаме, вразоумиме
и наоучюсе заповѣдемъ твоимъ •
та, шьдь въ проскомидїю, и ѡмиесе
нарєждаеть с҃щенна • С тоее оубо
блюдце полагаеть на лѣвои странѣ •
Чашоуже на десной, и дроугаа с ни
ми • С҃щенникьже приемь епитра
хиль • бл҃гослови е и цѣлоуеть его, г҃лие •
Бл҃гословень б҃ь, изливаеи бл҃годѣть свою
на с҃щенникы свое • яко мѵро на главѣ
сьходещее на брадоу, браду ааронию •
съходещее на ѡмѣти ѡдежде его •
и вьзьмь поясь • и бл҃гвить его и г҃лие •
Бл҃гословень б҃ь препоясоуеме силою, и по

ἡ δεξιά σου χείρ κε δεδόξασται ἐν ἰσχύι

Manus tuae domine fecerunt me et plasmaverunt me, da mihi intellectum ut d. m. t.

εἶτα λαβὼν τὸ ἐπιτραχήλιον

εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ ἐκχέων τὴν χάριν αὐτοῦ

sicut in capite, quod descendit in barbam

in Graeco ...

καὶ λαβὼν τὴν ζώνην

a4b

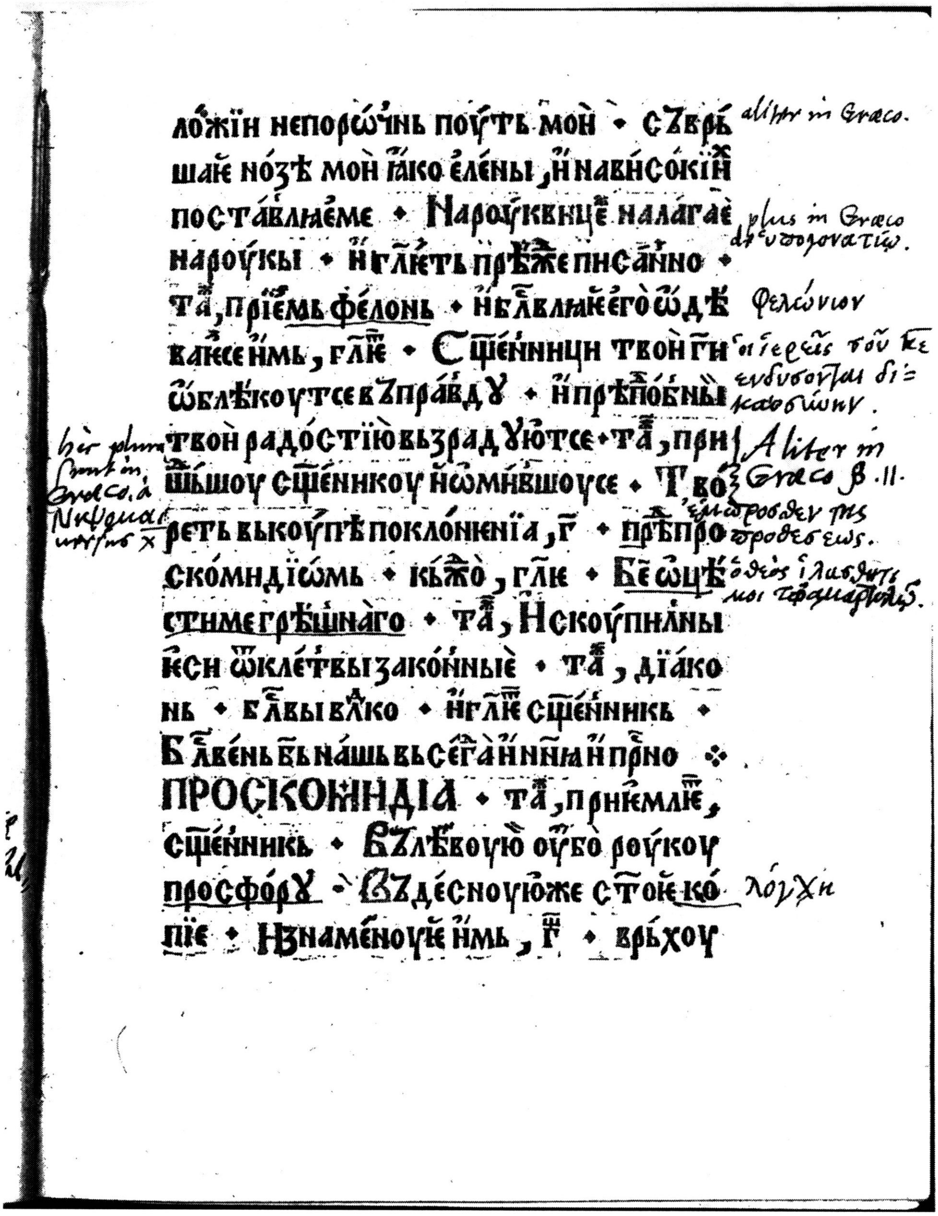

ложїи непорѡчнь поуть мои · съврь
шаѥ ноѕѣ мои ꙗко єлены, и на высокїи
поставлѣѥме · Нароукавнице налагаѥ
нароукы · и гл҃ѥть прѣжеписанно ·
та, прїемь фелонь · и бл҃влꙗѥ его ѿ дѣ
вакѥсе имь, гл҃е · Сщ҃енници твои г҃и
ѡблѣкоутсе в правдꙋ · и прѣподобнѣи
твои радостїю вьзрадꙋютсе · та, при
шьшоу сщ҃енникоу и ѡмывшоусе · Твоз
реть вькоупѣ поклонѥнїа, г · прѣпро
скомндїѡмь · кьждо, гл҃е · Бж҃е ѡчс҃ти
стн мѧ грѣшнаго · та, искоупилы
ѥсн ѿ клетвы законныѥ · та, дїако
нь · блгвы вл҃ко · и гл҃е сщ҃енникь ·
Блг҃вень бг҃ь нашь всегда и нн҃ѣ и при҃сно ∻
ПРОСКОМНДІА · та, приѥмлѥ,
сщ҃енникь · Вьлѣвоую оубо роукоу
просфорꙋ · Вь десноуюже стоѥ ко
пїе · и знаменоуѥ имь, г · врьхоу

aliter in Graeco.
plus in Graeco δὲ ὑπογονατίῳ.
Φελώνιον
οἱ ἱερεῖς σου κε ἐνδύσονται δικαιοσύνην.
hic plura sunt in Graeco. a Νιψάμενοι ×
Aliter in Graeco β. II. ἔμπροσθεν της προθέσεως.
ὁ θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.
λόγχη

a[5a]

pag. 2da a fine

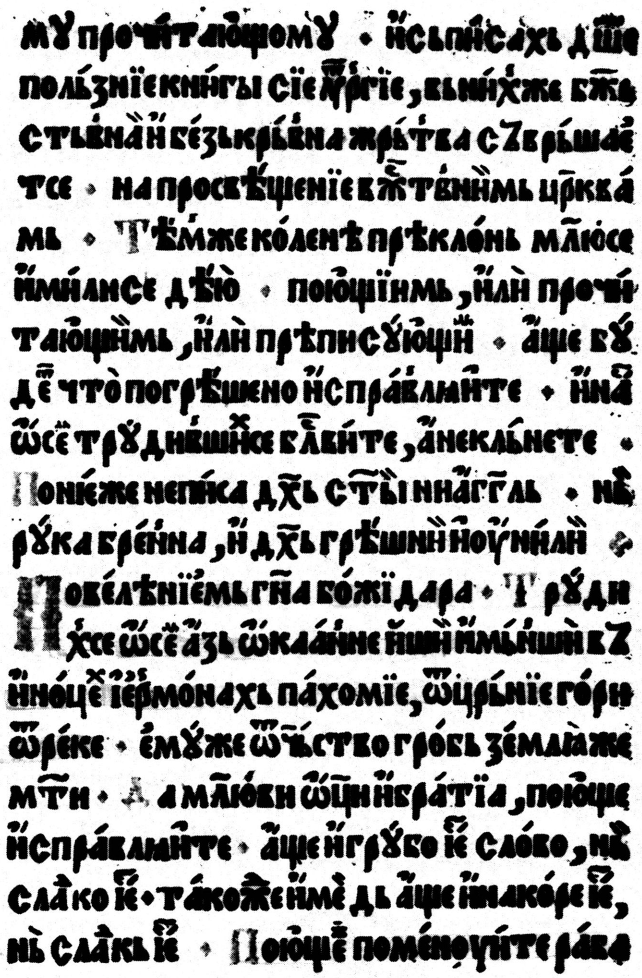
му прочитающому · исьписахь дше
пользніе книгы сіе лргіе, вьнихже бжь
ствена и безькрьвна жрьтва сьврьшає
тсе · на просвещеніе бжтвениимь црква
мь · Темже колене преклонь млюсе
и милансе деяю · поющіимь, или прочи
тающиимь, или преписующиі · аще вь
де что погрешено исправляйте · и на
ѡсе трудившиисе благите, а не клнете ·
Понеже не писа дхь сты ни аггль · нь
рука бренна, и дхь грешни и оуніли ·
Повеленіемь гна божі дара · Труди
хсе ѡсе азь ѡкаанне иши имьниши вь
инойце іеромонахь пахоміе, ѡ цриніе гори
ѡреке · емуже ѡтчьство гробь земліа же
мти · А а млю вы ѡци и братіа, поюще
исправляйте · аще и грубо є слово, нь
сладко є · такожде и меддь аще инакоре є,
нь сладкь є · Поюще поменоуйте раба

pročtení
pag. ultima

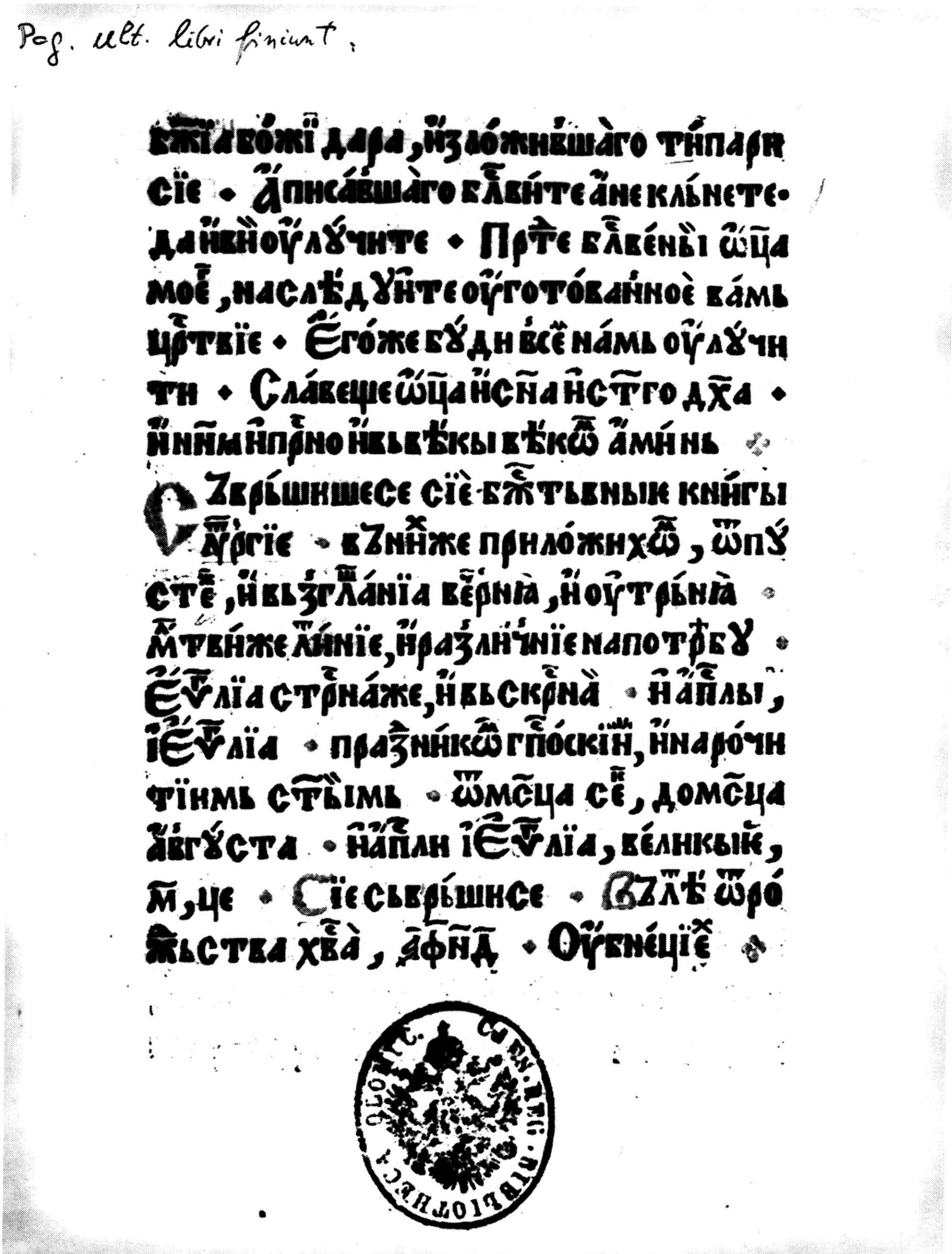
Pag. ult. libri finiunt.

бжїа бо́жї дара, и҆зло́жившаго тѷпари
сїе • А҆ писа́вшаго бл҃вите а҆не клѣнете•
да и҆ вы̀ оу҆лꙋ́чите • Прїидѣте бл҃вени ѿца
моеⷢ҇, наслѣ́дꙋйте оу҆гото́ванное ва́мь
црⷭ҇твїе • Е҆го́же бꙋ́ди всѣ̀ на́мь оу҆лꙋ́чи
ти • Сла́ва ѿц҃а и҆ сн҃а и҆ ст҃го дх҃а •
и҆ нн҃ѣ и҆ при́сно и҆ вь вѣ́кы вѣкѡ́мь а҆ми́нь
Сзврьшишесе сїѐ бж҃ьстьвныѥ кни́гы
ѧ҆ргїе • вь нихже прило́жихѡм, ѿпꙋ́
стѣ, и҆ вьзгла́нїа вѣрнїа, и҆ оу҆трьнїа •
и҆ тѣ́мже ли́нїе, и҆ празни́чнїе на потрѣбꙋ •
е҆ѵ҃лїа стрнаже, и҆ вьскрна • и҆ а҆пли,
і҆е҆ѵ҃лїа • празникѡмь гп҃оскїи, и҆ наро́чи
тїимь ст҃ыимь • ѿ мсц҃а се, до мсц҃а
а҆вгꙋ́ста • и҆ а҆пли і҆е҆ѵ҃лїа, ве́ликыѥ,
м, це • Сїе сьврьшисе • вь лѣ ѿро́
жьства хв҃а, а҆фнд • Оу҆ченїе